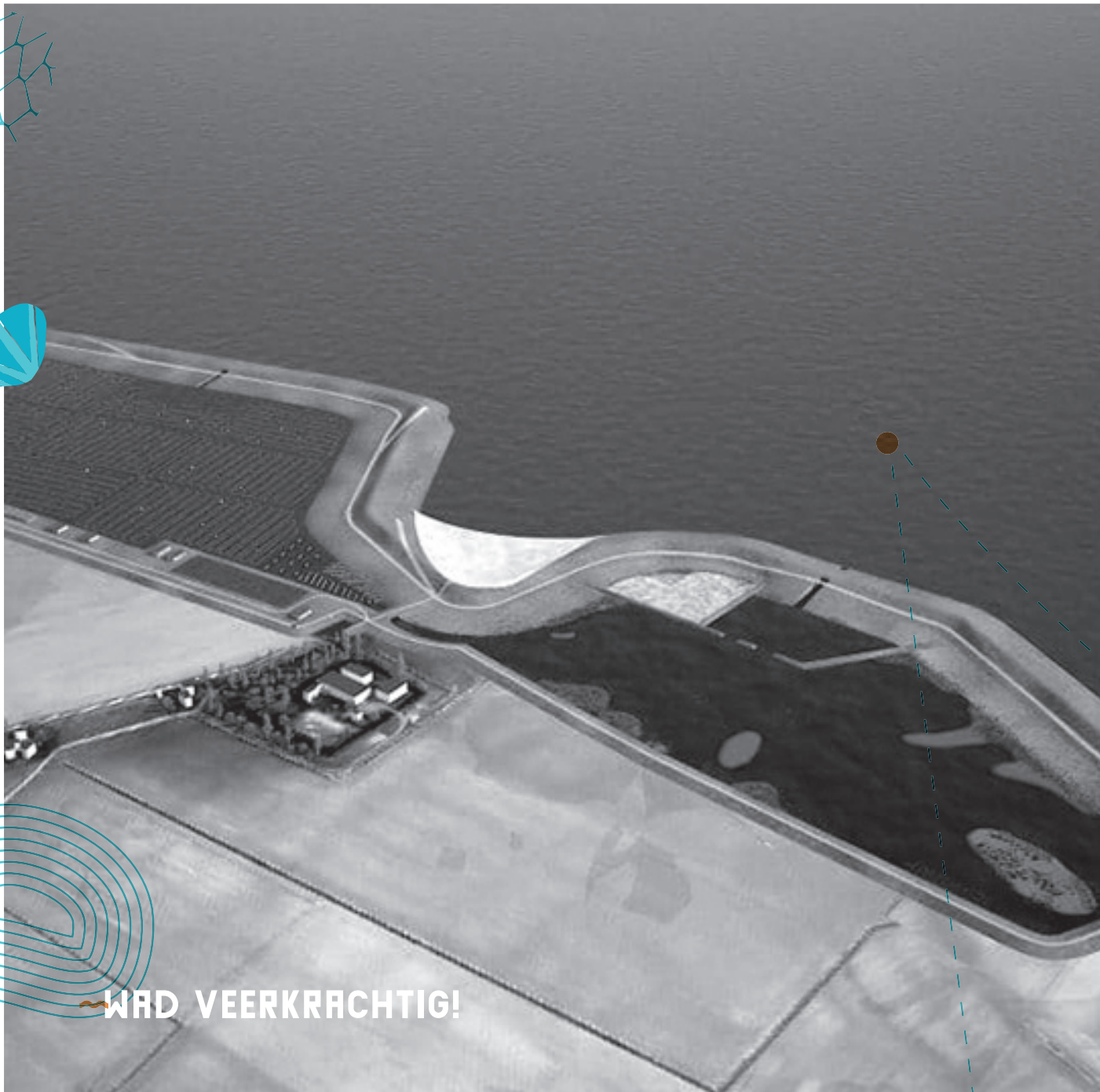

PROGRAMMA NAAR EEN RIJKE WADDENZEE

WAD VEERKRACHTIG!

Project dubbele dijk

Hoe is het tot stand gekomen en wat is nodig om het ook elders langs te Waddenzee te realiseren?

COLOFON

Eindrapportage

Project Dubbele Dijk - Hoe is het tot stand gekomen en wat is nodig om het ook elders langs te Waddenzee te realiseren?

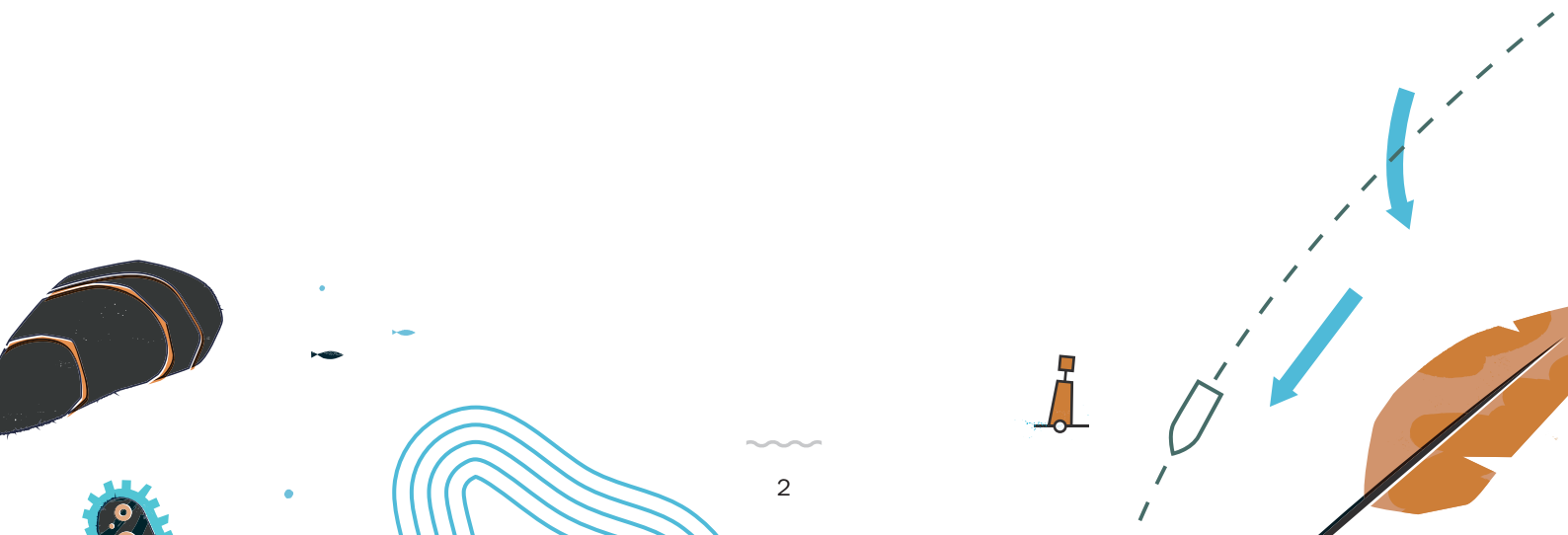
Verkorte versie

Een onderzoek naar het huidige project, op basis waarvan conclusies worden getrokken voor een mogelijk project in de toekomst.

Lea Schönen
Stagiair Programma naar een Rijke Waddenzee
Student Van Hall Larenstein
28 Augustus 2020

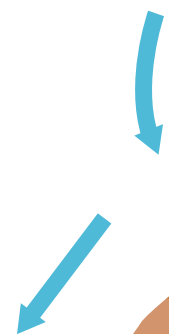
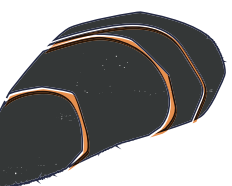
Stagebegeleider PRW: Hein Sas

Omslagfoto: Waterforum, 2019. Copyright 2020.

INHOUDSOPGAVE

1. Introductie	4
2. Het Project ‘Dubbele Dijk’	5
2.1 Wat waren de belangrijkste motieven om het project Dubbele Dijk te ondernemen?	5
2.2 Wat waren de doelstellingen en voorwaarden waaraan voldaan moest worden?	5
2.3 Welke partijen hebben een sleutelrol gespeeld bij de realisatie?	5
3. Beschrijving van het bestaande project	7
3.1 Uitvoering	7
3.2 Kennis	7
3.3 Belanghebbenden consultatie	8
4. Voorwaarden voor dergelijk project in toekomst	9
4.1 Inhoudelijke- en organisatorische voorwaarden	9
4.2 Economische voorwaarden	11
4.3 Sociaal-culturele voorwaarden	11
5. Conclusies	13
Bibliografie	15

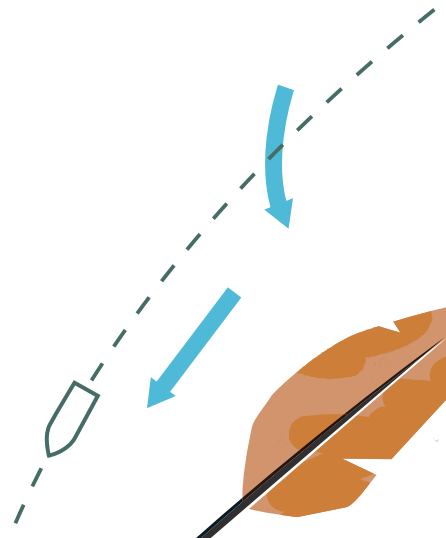
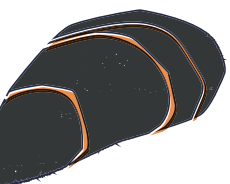

1. Introductie

Dit rapport is het resultaat van een 9 weken durend onderzoek. Het is gebaseerd op een literatuuronderzoek en interviews met actieve deelnemers tijdens de planning en uitvoering van het pilotproject Dubbele Dijk. De geïnterviewde personen zijn Ate Wijnstra, projectleider vanuit Waterschap Noorderzijlvest; Nienke Vermaak, projectleider vanuit Provincie Groningen; Esther van Ophuizen-Dieker, omgevingsmanager en Marco Veendorp, kennismanager. Zij zijn en waren allemaal bij het project betrokken.

Het doel van dit rapport is om op basis van de ervaringen uit het verleden te bepalen wat er moet worden overwogen bij de mogelijke toekomstige uitvoering van een project als de Dubbele Dijk. Onderwerpen die aan het bestaande project werden onderzocht waren welke belangen er waren, wie er in welke mate bij betrokken was, wat er goed ging tijdens de planning en uitvoering en welke punten er verbeterd zouden kunnen worden.

2. Het Project ‘Dubbele Dijk’

2.1 Wat waren de belangrijkste motieven om het project Dubbele Dijk te ondernemen?

Het project Dubbele Dijk werd gecreëerd vanuit verschillende motieven. Allereerst bleek uit de regelmatige toetsing van de dijk tussen Delfzijl en Eemshaven in 2010, dat de zeedijk niet meer aan de veiligheidsvoorwaarden voldoet en daarom moet worden versterkt (Veendorp, 2020). Om de dijkversterking met een toekomstgericht innovatief project te verbinden werd een concept opgesteld wat gericht is op het Deltaprogramma. Hierin wordt aanbevolen om de Nederlandse kust op een adaptieve manier in te richten, zodanig dat die bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering, met name zeespiegelstijging. Daarnaast speelt bodemdaling in de regio een belangrijke rol. Binnen de ‘Projectoverstijgende Verkenning’ was het mogelijk om dit pilot project op te starten.

Bovendien is een belangrijk motief om sliblast in de Eems-Dollard te reduceren. Deze problematiek is onder andere terug te vinden in het rapport ‘Eems-Dollard 2050’ (Provincie Groningen; Ministerie van Infrastructuur en Milieu, z.d.). Hierin werd de reductie van slib als belangrijk doel genoemd. De belangrijkste kenmerken van het ontwikkelde project zijn te zien in Figuur 1. In de primaire kering, aan de buitenkant van het dijksysteem, kunnen één of meer getijdenduikers worden aangelegd. Deze kering is niet verhoogd, maar werd overslagbestendig gemaakt.

Figuur 1 Doorsnede proefproject Dubbele Dijk (Dieker & Veendorp, 2020).

Een secundaire kering werd aangelegd aan de binnenkant van het systeem. Hiervoor werd materiaal uit het tussengebied gebruikt. Het tussengebied is verdeeld in 2 sub-gebieden met verschillende functies: slibvang, zilte teelten en natuurontwikkeling.

2.2 Wat waren de doelstellingen en voorwaarden waaraan voldaan moest worden?

Bij de planning en uitvoering lag de prioriteit bij het tijdig versterken van het dijkgedeelte. Dit was een eerste vereiste, want uit tests in 2010 bleek al dat dit noodzakelijk was. Bovendien moest het project voldoen aan bepaalde andere eisen, zoals de Natura 2000-richtlijnen voor het Eems-Dollard-gebied, aangezien er rechtstreekse toegang tot water zal zijn. Zoals onder andere vermeld in de MIRT-analyse (2015) of in het ED2050-rapport (z.d.), zijn er nog andere doelstellingen die in aanmerking zijn genomen, zoals het probleem van te veel slib in het Eems Dollard-estuarium. Het project moet dus niet alleen dienen ter versterking van de dijk, maar ook ter versterking van de waarden en functies van natuur, recreatie en cultuurhistorie. Bovendien moeten economische activiteiten worden versterkt, op regionaal en lokaal niveau (Dieker & Veendorp, 2020). De nieuw gebouwde dijk met al zijn extra's zoals de getijdenduiker moet vanzelfsprekend ook aan de veiligheidsnormen voldoen en in zijn oorspronkelijke staat kunnen worden hersteld.

2.3 Welke partijen hebben een sleutelrol gespeeld bij de realisatie?

De organisatie van het project Dubbele Dijk is verdeeld over twee instanties. Waterschap Noorderzijvest is verantwoordelijk voor de dijkversterking. Daartegenover is Provincie Groningen verantwoordelijk voor de inrichting van het tussengebied. Zij gaan focussen op het betrekken van initiatiefnemers om het tussengebied innovatief te gebruiken.

2.4 Welke onderdelen moeten nog gerealiseerd worden en wat zijn daarbij de knelpunten?

De fase van aanleg en dijkversterking kon in 2019 al worden afgesloten. Echter liepen er bij de inrichting van het tussengebied bepaalde vertragingen op waardoor er tot nu toe nog nauwelijks ondernemers in het tussengebied zitten. Dit kan worden verklaard door het feit dat ondernemers hun eigen risico en kosten moeten dragen.

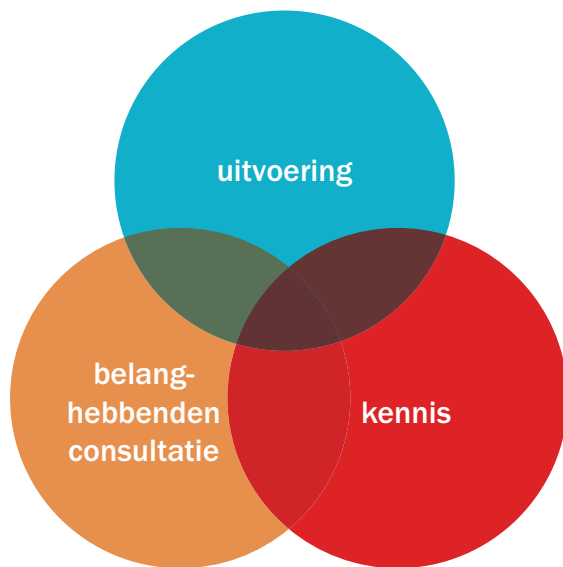
Om dit gebied innovatief te gebruiken voor zilte teelten en andere functies is het nodig om een zoutwatertoegang naar de Waddenzee te hebben. Deze getijdenduiker moet nog worden ingericht. Aan het begin van het project was de noodzaak wel bekend maar werd niet aangelegd omdat specificaties qua locaties en doorlaatvolumes op dat moment nog niet bekend waren en de dijkversterking niet kon wachten op deze kennis. In het geheel gezien zal dit tot hogere kosten leiden dan wanneer dit samen met de dijkversterking was uitgevoerd.

Waterschap Noorderzijvest is nog bezig met de ontwikkeling van een toetsingsmethode voor de dijkveiligheid die door het ministerie van I&W, de toezichthouder van de Waterschap, moet worden geaccepteerd. Omdat andere aspecten bepalend zijn voor dit innovatieve concept, moest er een nieuwe toetsingsmethode worden ontwikkeld. Dit bleek een veel grotere opgave dan verwacht; de ontwikkelde methode is nog altijd niet geaccepteerd.

3. Beschrijving van het bestaande project

Uit literatuuronderzoek en interviews met betrokkenen bleek dat drie kernpunten voornamelijk belangrijk zijn, met name Uitvoering, Kennis en Belanghebbenden consultatie. Deze drie kernfactoren worden in de volgende paragrafen verder uitgelegd.

Figuur 2 Kernfactoren in projectorganisatie en uitvoering

3.1 Uitvoering

De uitvoering van het project Dubbele Dijk werd onder verantwoordelijkheid van twee instanties uitgevoerd: Waterschap Noorderzijlvest en Provincie Groningen. Daardoor bestond het projectmanagement uit twee afzonderlijke organisaties die verschillende verantwoordelijkheden dragen. Waterschap Noorderzijlvest was verantwoordelijk voor de aanleg van het dijkeel en moest daarbij primair voldoen aan waterveiligheid. Hierbij moest een

strakke planning aangehouden worden. Provincie Groningen aan de andere kant was verantwoordelijk voor het inrichten van het tussengebied en het consulteren van belanghebbenden hiervoor. Dit vergde meer tijd dan voor de dijkversterking beschikbaar was. Dit leidde onder andere tot volgende gevolgen: afstemmingsproblemen, tijdvertraging en hogere kosten.

Vanuit financieel oogpunt werd het project adequaat ondersteund door de twee hoofdinstanties en door programma's en organisaties die proefprojecten bevorderen, c.q. subsidiëren zoals het Hoogwaterbeschermingsprogramma en het Waddenfonds (Dieker & Veendorp, 2020).

3.2 Kennis

Het ontbreken van (voor-)kennis moet in dit geval tegen de achtergrond gezien worden dat het project Dubbele Dijk een proefproject was, en nog steeds is. Daarom kon er aan het begin nog geen uitgebreide kennis en ervaring bestaan over bijvoorbeeld de veiligheidsvoorwaarden van een dubbele dijk, waarbij de zeedijk mag worden overspoeld of zilte teelten, gepland in het tussengebied. Het doel van dit proefproject is om deze kennis uit te breiden. In de loop van dit project hebben zich daardoor verschillende kwesties voorgedaan door het optreden van omstandigheden die niet eerder bekend en ingepland waren. Voorbeelden hiervan zijn het verwijderen van drainage in de grond of het afpompen van zoetwater uit het tussengebied zolang nog geen getijdenduiker in dit gebied zit. Naast de zojuist genoemde omstandigheden is langdurig gezocht naar een adequate testmethode voor de veiligheid en het aanleggen van een weg naar het gebied. Dit zijn voorbeelden van

onvoorziene omstandigheden die tot hogere kosten hebben geleid dan eerder verwacht.

3.3 Belanghebbenden consultatie

Het derde kernpunt kan worden opgesplitst in twee groepen: belanghebbenden in vorm van omwonenden, etc. en initiatiefnemers voor het tussengebied. Voor de eerste groep is relevant dat zij aan het begin onvoldoende werden betrokken en geïnformeerd. Bovendien was de informatievoorziening verdeeld over 2 instanties. Dit leidde tot onduidelijkheid over het project, onvolledige voorlichtingen aan betrokken partijen en ook tot een gebrek aan interesse om bij het project actief betrokken te zijn. Voor de tweede groep was het missen van ondernemers een groot knelpunt wat deels verklaard kan worden door het ontbreken van kennis of het bestaan van onzekerheid omdat de ondernemers hun eigen risico dragen. Dat had tot gevolg dat de inrichting van het tussengebied langer duurde dan verwacht en daardoor kosten gemaakt werden voor tijdelijk beheer.

4. Voorwaarden voor dergelijk project in toekomst

4.1 Inhoudelijke- en organisatorische voorwaarden

In het algemeen moet een dergelijk innovatief project altijd op de lange termijn worden gezien. Dit betekent onder andere dat het over een langere periode rendabel moet zijn en zich moet kunnen aanpassen aan klimaatveranderingen, zoals een stijgende zeespiegel of verzilting van de bodem. De veiligheid van het land tegen het water heeft op alle punten de hoogste prioriteit. Dit is echter niet in strijd met het concept om zeewater in het tussenliggende gebied toe te laten. Toch moet de veiligheid te allen tijde worden gewaarborgd, d.w.z. dat de veiligheid door het ministerie van I&W positief moet worden beoordeeld. Vooral wanneer een dubbele dijk wordt gebouwd op een stuk dijk dat toch al versterkt moest worden, moet dit in de gegeven tijd gebeuren. Dit kan een grote tijdsdruk veroorzaken, die mogelijk niet strookt met de complexiteit van een dergelijk project. Zelfs onder deze omstandigheden moet de planning en uitvoering altijd zorgvuldig en goed doordacht zijn. Deze dubbele dijk moet dan niet alleen tijdig voldoen aan de veiligheidseisen, maar ook aan aanvullende eisen die voortvloeien uit de Natura 2000-richtlijnen en (specifiek voor dit gebied) de ED2050-doelstellingen. Er moet onder andere rekening worden gehouden met de situatie dat de zeedijk regelmatig kan worden overspoeld en samen met de tweede dijk nog steeds aantoonbaar veilig moet blijven.

Bij de aanleg van een dubbele dijk kunnen andere specificaties van toepassing zijn. Er moeten specialisten worden geraadpleegd die ofwel betrokken zijn bij het Dubbele Dijk-proefproject ofwel op een andere manier vertrouwd zijn met het concept.

Tijdens het huidige project bestond het projectmanagement uit twee verschillende instanties, Waterschap Noorderzijlvest en Provincie Groningen. Zoals in het laatste hoofdstuk al is gezegd, kan dit tot verschillende problemen leiden. Om deze problemen te voorkomen, kan het projectmanagement op andere manieren uitgevoerd worden.

Het eerste organisatiemodel stelt voor om het project vanuit een enkele instantie te besturen, die dan wel de andere betrokken instanties raadpleegt. Uiteindelijk gaat deze hoofdinstantie de beslissingen nemen. Ook bij een gezamenlijke projectorganisatie kunnen afstemmingsproblemen, ook doorverschillen in tijdsdruk bij verschillende projectonderdelen, worden vermeden. Hoeveel andere belanghebbenden partijen er betrokken worden hangt af van individuele factoren zoals de bestuurlijke of culturele situatie. Waterschap Noorderzijlvest heeft al geleerd van het Dubbele Dijk project; in een ander project aan het Lauwersmeer wordt de organisatie vanuit het waterschap geleid en worden andere instanties geraadpleegd. Omdat de aanleg en inrichting van het tussengebied elkaar deels overlappen is er in alle gevallen een grote behoefte aan samenwerking tussen verschillende instanties.

Als deze twee projectonderdelen inhoudelijk splitsbaar worden gemaakt, dus allebei met eigen eisen en eigen tijdsvoorziening, kan men er twee aparte projecten van maken. Het nadeel hiervan zou zijn dat er bepaalde overlappende inhoudelijke aspecten mis kunnen gaan, zoals bijvoorbeeld de aanleg van een getijdenduiker, die wel belang heeft tijdens de inrichting van het tussengebied maar al in de fase van de dijkversterking moet worden aangelegd. Om deze mogelijke problemen te voorkomen kan er een kernteam worden opgesteld, welk

uit vertegenwoordigers van allebei projecten bestaat en in eng verband regelmatig de andere instanties op de hoogte houdt.

Allebei modellen zijn afhankelijk van persoonlijke ervaringen en culturele omstandigheden, die invloed kunnen hebben op een adequate projectorganisatie.

Het vermijden van haast speelt naast projectorganisatie ook een belangrijke rol, namelijk bij de planning voor de start. In dit stadium moet het gebied zorgvuldig worden onderzocht om mogelijke onvoorziene gebeurtenissen, zoals het vinden van kabels of drainage in de grond, die extra kosten met zich meebrengen, tot een minimum te beperken. Ook moeten alle stappen zorgvuldig worden gepland, inclusief zaken als de getijdenduiker, die bedacht moet worden tijdens aanleg en inrichting.

Langs de Nederlandse kustzone liggen een aantal oude keringen. Deze kunnen worden gebruikt zolang ze eenvoudig kunnen worden versterkt om te voldoen aan de veiligheidsvoorschriften. Het tussenliggende gebied dient in het algemeen te worden afgegraven om getij toe te laten. De verkregen grond kan worden toegepast voor de dijkversterking als de kwaliteit voldoende is.

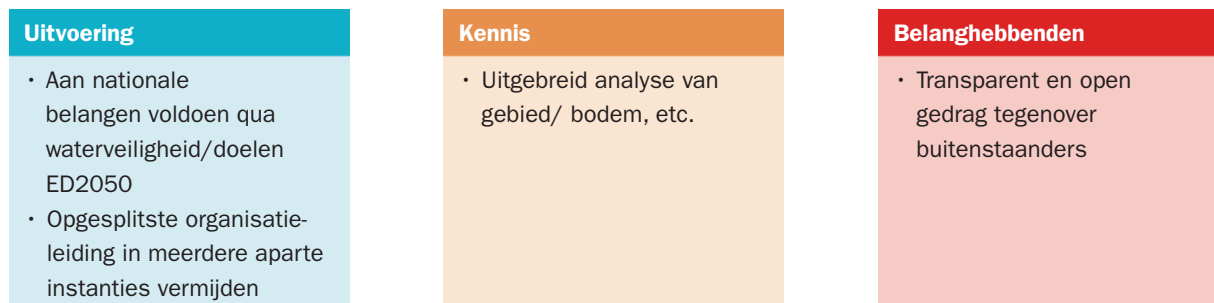
Om kennis te vergaren over het gebied of de te kiezen gebieden moeten verschillende aspecten worden onderzocht. Allereerst moeten er basisrisicoanalyses en stakeholderanalyses worden uitgevoerd. Verder moet de bodem van het gebied intensief

worden onderzocht op gehalten aan verontreinigende stoffen (PCP) en de algehele samenstelling om te bepalen hoe geschikt het gebied is voor de gekozen toepassingen (zoals zilte teelten, natuurontwikkeling of slibvangst). Verder moet er worden gekeken of de door afgraven te verkrijgen grond geschikt is voor dijkversterking. Bovendien kunnen er andere onderzoeken nodig zijn zoals de aanwezigheid van een tweede, achterliggende dijk en de mate waarin deze moet worden versterkt. Een voldoende tweede kering heeft een financieel voordeel tegenover gebieden waar eerst nog een tweede kering moet worden aangelegd.

Een verder belangrijke factor is de hoogteligging van het beoogde tussengebied en van het buitendijkse gebied. Welk gebied er wordt gekozen hangt natuurlijk ook af van het financieel budget, dus hoeveel geld er nog moet worden geïnvesteerd om de dijk te verhogen of bouwmaterialen ter beschikking te stellen.

Dit onderzoek moet zeer zorgvuldig en uitgebreid worden uitgevoerd om mogelijke onvoorziene gebeurtenissen in het verdere verloop van het project te voorkomen. Het is ook raadzaam om niet alleen in het begin van het project, maar ook later in andere fasen van het project risicoanalyses uit te voeren.

De procedure moet te allen tijde transparant en duidelijk zijn, niet alleen binnen het projectmanagement maar ook naar buiten toe.

Figuur 3 Inhoudelijke- en organisatorische voorwaarden per kernfactor

4.2 Economische voorwaarden

Aan het begin van de planningsfase moeten verschillende gebieden worden overwogen om de kosten en opbrengsten te kunnen vergelijken. Of het gebied moet worden gepacht of gekocht hangt af van de individuele situatie. Hoe meer aanbiedingen men heeft, hoe meer men kan onderhandelen over de aankoop- of pacht prijs. Bovendien moet bij de keuze van het gebied al rekening worden gehouden met eventuele extra kosten, zoals de aanleg van een weg voor de bouwwerkzaamheden of iets dergelijks. Er moet rekening worden gehouden met extra kosten en overbruggingskosten. Zo nodig moeten deze worden gedekt door een eventuele financiële buffer. Hierbij zijn de 'lessons-learned' van het huidige project aan te raden.

Een belangrijke risicofactor van het huidige project was dat de aanname dat ondernemers voor eigen risico het gebied wilden exploiteren niet juist bleek te zijn. Dit risico kan worden verkleind door kennis en ervaring op te doen en door gericht samen te werken met de betrokken partijen. Bij de analyse van het huidige project moet er rekening mee worden gehouden dat dit een proefproject is, d.w.z. dat het de bedoeling is om met vallen en opstaan ervaring op te doen. Hoe meer kennis er wordt opgedaan met de teelt van zilte gewassen en aquacultuur, hoe groter de kans dat geïnteresseerde ondernemers op eigen risico willen participeren.

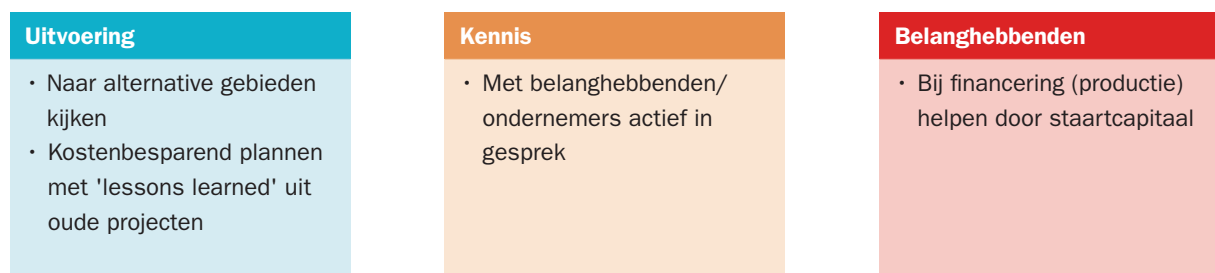
Afhankelijk van het budget van het project kan worden overwogen om ondernemers te ondersteunen in vorm van een startkapitaal, mogelijk gefinancierd door de Nederlandse regering, provincie, EU of andere organisaties. Vooral als het om een

toekomstgericht innovatief project zoals de Dubbele Dijk gaat, kunnen er bepaalde vormen van financieel ondersteuning worden aangevraagd (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, z.d.). Bovendien moeten ondernemers van het tussengebied worden geadviseerd over welke vormen van subsidie of andere financiële steun mogelijk zijn.

4.3 Sociaal-culturele voorwaarden

Zoals eerder genoemd is het van belang hoe de projectorganisatie is opgebouwd. Een opgesplitste opdeling van verantwoordelijkheden kan onder andere tot gevolg hebben dat beide instanties niet in hetzelfde tempo hun verantwoordelijkheidsgebied uitvoeren of de exacte status van het project van de andere instantie niet kennen. Dit kan leiden tot conflicten en verwarring tussen de leidende instanties, maar ook tot onduidelijkheid tegenover buitenstaanders. Ook hier kan het helpen om het projectmanagement aan één instantie (een van de betrokken partijen, die de andere belanghebbende instantie raadpleegt) over te laten. Belangrijk is om zo transparant en helder mogelijk binnen maar ook buiten de projectorganisatie te handelen.

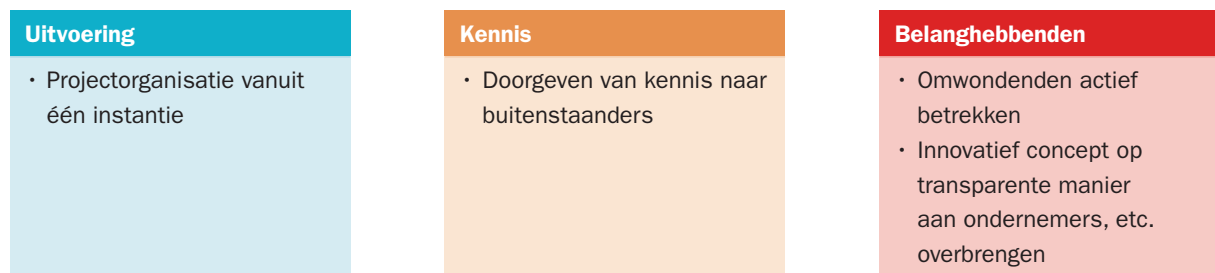
Het meenemen van personen buiten de projectleiding is tijdens dit soort projecten van groot belang. De doelstelling is om zo veel mogelijk acceptatie van omwonenden en ondernemers te bereiken. Maar dit project is een heel gevoelig onderwerp omdat er zeewater mag overspoelen over de zeedijk en met opzet zeewater binnen stroomt. Dit concept staat in schril contrast met het klassieke idee van een dijk, namelijk het permanent voorkomen van de instroom

Figuur 4 Economische voorwaarden per factor

en overslag van zeewater achter de primaire kering. Daarom is het van elementair belang om in te spelen op de mogelijke angst van de omringende bewoners en deze weg te nemen, maar ook om de voordelen van dit concept uit te leggen. Dit moet niet alleen met de bewoners gebeuren, maar ook met de ondernemers, die dit nieuwe concept misschien ook uit de weg gaan, omdat het voor hen op het eerste gezicht niet overtuigend maar wel gevaarlijk lijkt. Voor alle vragen en opmerkingen moet er altijd een contactpersoon beschikbaar zijn die kan bemiddelen

tussen het projectmanagement en de buitenwereld. Deze persoon moet worden geïnformeerd over alle details en stappen. Het is hierbij van belang, zoals reeds gesteld voor het projectmanagement, dat de contactpersoon of contactpersonen hetzelfde kennisniveau hebben en dus uniform handelen. Om mogelijke verwarring voor de buitenwereld te voorkomen, moet echter ofwel slechts één persoon deze taak op zich nemen, ofwel moet er een duidelijke verdeling tussen meerdere personen worden gemaakt.

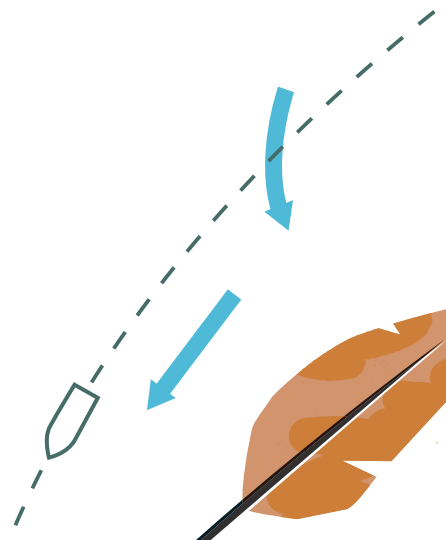
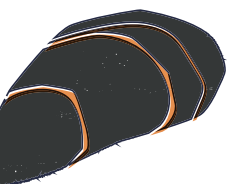

Figuur 5 Sociaal-culturele voorwaarden per factor

5. Conclusies

Samenvattend kan gesteld worden dat de voorwaarden voor een mogelijk project volgens het concept van de Dubbele Dijk per situatie kunnen verschillen. In het algemeen kan echter worden gesteld dat vóór elk project een gedetailleerde analyse moet worden uitgevoerd op basis van de plaatselijke omstandigheden, de mogelijke risico's en problemen, de kosten en de rentabiliteit. Het is ook belangrijk om een evenwicht te vinden tussen de druk om de dijk stabiel te houden om de waterveiligheid te garanderen en de gedetailleerde en zorgvuldige voorbereiding en uitvoering. Bovendien moeten buitenstaanders actief worden betrokken om het begrip en de acceptatie te vergroten. Dit is belangrijk, vooral om ondernemers voor het tussengebied te bereiken.

Bibliografie

Dieker, E., & Veendorp, M. (2020). Evaluatierapport Dubbele Dijk - Een impuls aan waterveiligheid, innovatie in de landbouwsector, hergebruik slib uit de Eems-Dollard.

EW Training & Instructie. (z.d.). EW Training & Instructie – Logo VHL. [Foto] Opgeroepen op Mei 2020, van ewtraininginstructie.nl: <https://ewtraininginstructie.nl/certificering-esther-wisse/logo-van-hall-harenstein/>

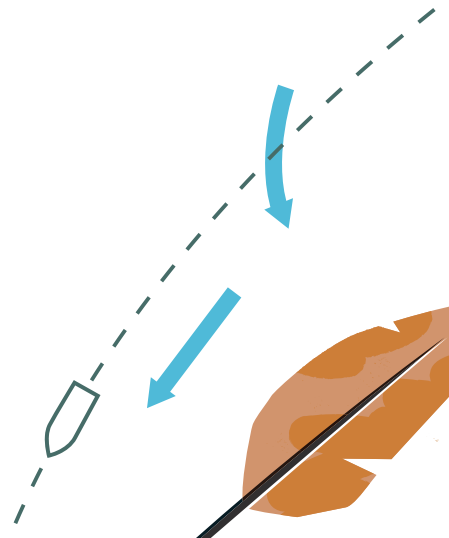
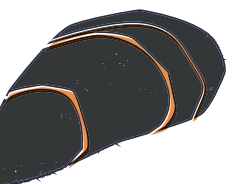
Ministerie van Infrastructuur en Milieu; Provincie Groningen. (2015). Eindrapport MIRT-onderzoek, Economie en Ecologie Eems-Dollard in balans. Ministerie van Infrastructuur en Milieu; Provincie Groningen.

Programma naar een Rijke Waddenzee. (2018). Programmaplan 2019-2022, Wad veerkrachtig! [Foto] Programma naar een Rijke Waddenzee.

Provincie Groningen; Ministerie van Infrastructuur en Milieu. (z.d.). Programma Eems-Dollard 2050 - Meerjarig adaptief programma voor ecologische verbetering. Provincie Groningen; Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (z.d.). Subsidies & financiering. Opgeroepen op Augustus 2020, van rvo.nl: <https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen>

Waterforum. (2019). Provincie Groningen zoekt pioniers zilte landbouw. [Foto] Opgeroepen op Mei 2020, van waterforum.net: <https://www.waterforum.net/provincie-groningen-zoekt-pioniers-zilte-landbouw/>

PROGRAMMA **NAAR EEN
RIJKE WADDENZEE**

WWW.RIJEKAWADDENZEE.NL

 [@RIJEKAWADDENZEE](https://twitter.com/RIJEKAWADDENZEE)

